

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : หลักประชาธิปไตย
เรื่อง : หลักประชาธิปไตยกับบทบาทของศาลปกครองในการคุ้มครองสิทธิ
ที่จะรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการของประชาชน

จัดทำโดย
นายปิยะ ปะดังทา
รหัส 580301

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 3
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยกับบทบาทของศาลปกครอง ในการคุ้มครองสิทธิที่จะรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการของประชาชน

๑. ความนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนถือเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการก็เป็นเงื่อนไขจำเป็นที่จะทำให้การมีส่วนร่วมดังกล่าวของประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีอิทธิพลอย่างแท้จริงเหนือการตัดสินใจและการใช้อำนาจของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ซึ่งต้องโปร่งใสและถูกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายได้ รัฐเสรีประชาธิปไตยจึงให้การรับรองและคุ้มครอง “สิทธิที่จะรู้” (right to know) ของประชาชนในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ถูกตราขึ้นเพื่อกำหนดรายละเอียดแห่งสิทธิที่จะรู้ (right to know) ของประชาชน โดยมีมุ่งหมายให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่หลักต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการให้เป็นที่รับรู้ของประชาชน และโดยที่ศาลปกครองมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของหน่วยงานทางปกครอง ศาลปกครองจึงมีบทบาทสำคัญที่จะบังคับการให้สิทธิที่จะรู้ของประชาชนดังกล่าวเกิดผลในทางปฏิบัติ อันจะเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางประชาธิปไตยที่ถือหลักว่าประชาชนเป็นใหญ่ในการปกครอง

บทความนี้จึงนำเสนอบทบาทของศาลปกครองในการคุ้มครองสิทธิที่จะรู้ของประชาชนตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยในส่วนแรก จะกล่าวถึงความสำคัญของสิทธิที่จะรู้ ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และหลักการที่สำคัญของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว จากนั้น จะได้อธิบายถึงอำนาจของศาลปกครองและการฟ้องคดีต่อศาลปกครองที่เกี่ยวกับสิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ สุดท้ายจะทำการสรุปเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการของประชาชนโดยศาลปกครอง

๒. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

สิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการหรือที่รู้จักกันในทางวิชาการว่า สิทธิที่จะรู้ (right to know) นั้น ถือกันว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในส่วนนี้จึงจะอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิที่จะรู้ ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และหลักการสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๑ สิทธิที่จะรู้ ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนย่อมเป็นใหญ่และเป็นผู้ถืออำนาจการปกครองสูงสุด อำนาจขององค์กรต่างๆ ของรัฐจึงต้องมีรากฐานมาจากเจตจำนงของประชาชน และการใช้อำนาจดังกล่าวต้องมีจุดเชื่อมโยงกับประชาชนเพื่อให้การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐมีความชอบธรรม^๑ แต่เนื่องจากประชาชนมีความหลากหลาย รัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงถือ

^๑ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗, หน้า ๒๐๘.

หลักการปกครองโดยอาศัยเสียงข้างมากและให้ความคุ้มครองหลักเสียงข้างน้อยควบคู่กันไปด้วย” หลักเสียงข้างมากและหลักคุ้มครองเสียงข้างน้อยในระบบประชาธิปไตยจะบรรลุผลที่สมดุลและรักษาหลักการทางประชาธิปไตยไว้ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนจึงเป็นเครื่องควบคุมให้การดำเนินกิจการและการใช้อำนาจรัฐดังกล่าวสนองต่อความต้องการของประชาชน ในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย”

ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองไม่ได้เลย หากประชาชนไม่มีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนผ่านทาง การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือ โดยการสื่อสารทางอื่นที่ขอบด้วยกฎหมาย และการที่ประชาชนจะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนแล้วมีอิทธิพลต่อใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐได้ ก็จำเป็นอยู่อย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองและควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ การรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการจึงเป็นเงื่อนไขที่ขาดเสียไม่ได้ สำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หากประชาชนไม่มีสิทธิที่จะรู้ เสียแล้ว เสรีภาพในการแสดงออกและสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนก็จะไม่มีความหมายอย่างใดเลย” การแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากข้อมูลข่าวสารจะเป็นเพียงการคาดเดาเท่านั้น สิทธิที่จะรู้ จึงทำให้การปกครองเกิดความโปร่งใส เปิดช่องทางให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้น การใช้อำนาจรัฐอยู่ในภาวะที่สามารถถูกตรวจสอบได้โดยประชาชน และประชาชนสามารถใช้ข้อมูลข่าวสารของราชการในการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ” ดังนั้น จึงไม่ผิดเลยหากจะกล่าวว่า สิทธิที่จะรู้ ได้ยกระดับของการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้งผู้แทนของตน มาสู่ข้อความคิดที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดเจตจำนงทางการเมือง และมีส่วนร่วมในการกำกับตรวจสอบการใช้อำนาจปกครองได้โดยตรงและตลอดเวลา” สิทธิที่จะรู้ ข้อมูลข่าวสารของราชการจึงเกื้อกูลต่อระบอบประชาธิปไตยและเป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย”

๒.๒ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.

๒๕๕๐

หลักการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔.

^๓ วิชรา ไชยสาร, การเมืองภาคประชาชน: พัฒนาการการมีส่วนร่วมในทางการเมือง, กรุงเทพฯ : วี.เจ. พรินต์ติ้ง, หน้า ๑๓.

^๔ วิชรา ไชยสาร, สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ, กรุงเทพฯ : นิติธรรม, หน้า ๑๑-๑๒.

^๕ ชัยวัฒน์ วงศ์วิวัฒน์สานต์, คู่มือพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า ๓.

^๖ กิตติศักดิ์ ปรกติ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, หน้า ๑๒-๑๓.

^๗ อ่างแก้วเชิงอรธที่ ๔, หน้า ๑๑-๑๒.

๒.๒.๑ หน่วยงานของรัฐและข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๒.๒.๑ หน่วยงานของรัฐ

หน่วยงานของรัฐที่ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติ
ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้แก่ ราชการส่วนกลาง (กระทรวง กรม หรือหน่วยงานที่เรียกชื่อ
อย่างอื่นแต่มีฐานะเป็นกรม) ราชการส่วนภูมิภาค (จังหวัดและอำเภอ) และราชการส่วนท้องถิ่น
(กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล)
รัฐวิสาหกิจ (ที่จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ศาลเฉพาะ
ในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี องค์การควบคุมการประกอบวิชาชีพ หน่วยงานอิสระ และ
หน่วยงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^๔

๒.๒.๒.๒ ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา ๔ ข้อมูลข่าวสาร หมายความว่า “สิ่งที่สื่อความหมาย
ให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใดๆ ไม่ว่าจะสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือ
โดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผนผัง แผนที่ ภาพวาด
ภาพถ่าย ภาพยนตร์ การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้
ปรากฏได้” จากนิยาม เห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญของข้อมูลข่าวสาร ก็คือ การสื่อความหมายให้บุคคลเข้าใจได้
ดังนั้น สิ่งที่สื่อความหมายทั้งปวง ไม่ว่าจะโดยสภาพของสิ่งนั้นเอง หรือทำให้ปรากฏรับรู้โดยวิธีการอื่นใด
จึงล้วนแต่เป็นข้อมูลข่าวสารทั้งสิ้น^๕ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลข่าวสารที่จะอยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติข้อมูล
ข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ต้องมีลักษณะเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการซึ่งอยู่ในความครอบครองหรือ
ควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสาร
เกี่ยวกับเอกชนก็ตาม

๒.๒.๒ หลักการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ
ราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๒.๒.๒.๑ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นการทั่วไป

(ก) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา

กฎหมายกำหนดให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องส่งข้อมูลข่าวสารของ
ราชการบางประเภทลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา โดยมีมุ่งหมายให้มีการแพร่หลายไปมากที่สุดเพื่อต้องการ
ส่งเสริมโฆษณาให้ประชาชนได้รู้ข้อมูลข่าวสารนั้น เช่น โครงสร้างและการจัดองค์กรในการดำเนินงาน
สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน
ระเบียบ แบบแผน นโยบาย หรือการตีความ ทั้งนี้ เฉพาะที่จัดให้มีขึ้นโดยมีสภาพอย่างกฎ เพื่อให้มีผล

^๔ มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^๕ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๖, หน้า ๓๐-๓๑.

เป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น^{๑๐} โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว หากข้อมูลข่าวสารนั้น มีสภาพอย่างกฎ และมีผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง ถ้ายังไม่ได้ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา จะนำมาใช้บังคับในทางที่ไม่เป็นคุณแก่ผู้ใดไม่ได้ เว้นแต่ผู้นั้นจะารู้ถึงข้อมูลข่าวสารนั้นตามความเป็นจริงมาก่อนแล้วเป็นเวลาพอสมควร^{๑๑}

(ข) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐต้องจัดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้

นอกจากข้อมูลข่าวสารที่จัดพิมพ์ลงในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ยังมีข้อมูลข่าวสารอื่นที่ประชาชนทั่วไปควรจะรับรู้ แต่ไม่มีความสำคัญจนถึงขนาดที่จะต้องโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา กฎหมายจึงกำหนดหน้าที่ให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดรวบรวมไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูเมื่อใดก็ได้ อันเป็นการวางระบบเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้โดยสะดวก เช่น ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว ข้อมูลข่าวสารที่มีสภาพอย่างกฎ ซึ่งไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ เป็นต้น^{๑๒} บุคคล ซึ่งไม่ใช่คนต่างด้าว ไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ตามย่อมมีสิทธิเข้าตรวจดู ขอสำเนาหรือขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องของข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้^{๑๓} คนต่างด้าวนี้ไม่รวมถึงผู้ไม่มีสัญชาติไทย แต่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย

(ค) เอกสารประวัติศาสตร์

ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐไม่ประสงค์จะเก็บรักษาหรือมีอายุครบตามที่กฎหมายกำหนด และไม่ใช่ข้อมูลข่าวสารที่คณะรัฐมนตรีออกกระเบียบบำหนดให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องทำลายหรืออาจทำลายได้โดยไม่ต้องเก็บรักษา หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ส่งมอบให้แก่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เพื่อคัดเลือกไว้ให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า^{๑๔}

๒.๒.๒.๒ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารราชการเป็นการเฉพาะราย

นอกจากการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นการทั่วไปต่อประชาชนแล้ว ข้อมูลข่าวสารอื่นที่เหลือนั้นไม่มีความจำเป็นต้องลงทุนให้มีระบบการจัดเก็บเพื่อเผยแพร่ แต่เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการปกครองที่โปร่งใส ข้อมูลข่าวสารทุกชนิดก็พร้อมที่จะเปิดเผยให้แก่เอกชนที่สนใจได้ เมื่อมีคำขอเป็นการเฉพาะราย เว้นแต่กรณีที่มีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยเพื่อเก็บไว้เป็นความลับเท่านั้น^{๑๕} ดังนั้น บุคคล ซึ่งไม่ใช่คนต่างด้าว ไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียหรือไม่ ย่อมมีสิทธิขอข้อมูลข่าวสารของราชการได้ เว้นแต่

^{๑๐} มาตรา ๗ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๑} มาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๒} มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๓} มาตรา ๙ วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๔} มาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๕} อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๕, หน้า ๑๔.

กรณีที่เป็นความลับหรือเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลของผู้อื่น^{๑๖} เมื่อผู้นั้นมีคำขอที่ระบุข้อมูลข่าวสารที่ต้องการในลักษณะที่อาจเข้าใจได้ตามควร หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบมีหน้าที่ต้องจัดหาข้อมูลข่าวสารนั้นให้แก่ผู้ขอภายในเวลาอันสมควร เว้นแต่ผู้นั้นขอจำนวนมากหรือบ่อยครั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร^{๑๗}

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐปฏิเสธว่า ไม่มีข้อมูลข่าวสารตามที่มีคำขอข้างต้น ถ้าผู้มีคำขอไม่เชื่อว่าเป็นความจริง ย่อมมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการดำเนินการตรวจสอบความมีอยู่ของข้อมูลข่าวสารดังกล่าวได้^{๑๘}

๒.๒.๒.๓ ข้อยกเว้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

(ก) ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยไม่ได้โดยเด็ดขาด

ข้อมูลข่าวสารที่ต้องไม่เปิดเผยโดยเด็ดขาด ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์^{๑๙}

(ข) ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลพินิจที่จะไม่เปิดเผย

ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลพินิจที่จะไม่เปิดเผย โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารที่มีลักษณะตามมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง (๑)-(๗)^{๒๐} ข้อมูลข่าวสารที่มีคำสั่งมิให้เปิดเผยจะมีสภาพเป็นความลับ^{๒๑}

^{๑๖} บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะได้รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน ทั้งนี้ตามมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลถือการปกปิดเป็นหลัก เปิดเผยเป็นข้อยกเว้นซึ่งตรงกันข้ามกับข้อมูลข่าวสารของราชการลักษณะอื่นที่ถือการเปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น

^{๑๗} มาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๘} มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๑๙} มาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๐} พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๕ ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผยก็ได้ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะ และประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน

(๑) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(๒) การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

(๓) ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว

(๔) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

(๕) รายงานการแพทย์หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร

(๖) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย หรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น

(๗) กรณีอื่นตามที่กำหนดให้พระราชกฤษฎีกา

(ค) การคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

บุคคลที่ประโยชน์ได้เสียของตนอาจถูกกระทบกระเทือนจากการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้นั้นเสนอคำคัดค้านภายในเวลาที่กำหนด แต่ต้องให้เวลาอันสมควรที่ผู้นั้นอาจเสนอคำคัดค้านได้ ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง หรือในกรณีผู้นั้นทราบว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของตน ก็ย่อมมีสิทธิคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้โดยทำเป็นหนังสือถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบ การคัดค้านทั้งสองกรณีข้างต้นมีผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบต้องพิจารณาคำคัดค้านและมีคำสั่งรับฟังหรือไม่รับฟังคำคัดค้าน กรณีที่รับฟังคำคัดค้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ แต่หากมีคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านและผู้นั้นไม่ได้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ ก็ต่อเมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาอุทธรณ์ดังกล่าวแล้ว ในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ก็ต้องรอจนกว่าคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารจะมีคำวินิจฉัยให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้^{๒๑}

(ง) ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับ “สิ่งเฉพาะตัว” ของบุคคล ไม่ว่าในแง่มุมใด เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม ประวัติการทำงาน ฯลฯ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวบุคคลธรรมดา ยังไม่เป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ นอกจากจะมีสิ่งบ่งชี้ด้วยว่าข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นของบุคคลใดด้วย โดยอาจเป็นชื่อ รหัส หมายเลข รูปถ่าย หรือสิ่งบ่งชี้อย่างอื่นก็ได้^{๒๒} เนื่องจากข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลมีผลกระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวของเจ้าของข้อมูล ผู้ที่เข้าถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลจึงจำกัดเฉพาะเจ้าของข้อมูลข่าวสารนั้น หรือบุคคลที่เจ้าของข้อมูลข่าวสารนั้นให้ความยินยอมและบุคคลที่มีสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด^{๒๓} ดังนั้น โดยหลักแล้ว หน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลของตนต่อหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นหรือผู้อื่น โดยปราศจากความยินยอมเป็นหนังสือของเจ้าของข้อมูลที่ให้ไว้ล่วงหน้าหรือในขณะนั้นมีได้ เว้นแต่จะเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๔ วรรคหนึ่งเท่านั้น^{๒๔} กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่

^{๒๑} อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๕, หน้า ๑๙.

^{๒๒} มาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๓} อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๕, หน้า ๒๐.

^{๒๔} มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๕} พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๔ หน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลของตนต่อหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นหรือผู้อื่น โดยปราศจากความยินยอมเป็นหนังสือของเจ้าของข้อมูลที่ให้ไว้ล่วงหน้าหรือในขณะนั้นมีได้ เว้นแต่เป็นการเปิดเผยดังต่อไปนี้

(๑) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของตน เพื่อการนำไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้น

(๒) เป็นการใช้ข้อมูลตามปกติภายในวัตถุประสงค์ของการจัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลนั้น

(๓) ต่อหน่วยงานของรัฐที่ทำงานด้วยการวางแผน หรือการสถิติ หรือสำมะโนต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ต้องรักษาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไว้ไม่ให้เปิดเผยต่อไปยังผู้อื่น

(๔) เป็นการให้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย โดยไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใด

บางประการให้กับหน่วยงานของรัฐที่จะต้องจัดระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลให้สอดคล้องกับหลักการที่ว่า “ปกปิดหลัก เปิดเผยเป็นข้อยกเว้น” ด้วย เช่น จัดให้มีข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลเพียงเท่าที่เกี่ยวข้อและจำเป็น เก็บข้อมูลข่าวสารจากเจ้าของข้อมูลโดยตรง รวมถึงการจัดพิมพ์ลักษณะและประเภทของระบบข้อมูลข่าวสาร ดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และรักษาความปลอดภัยของข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล เป็นต้น^{๒๖}

หากบุคคลผู้เป็นเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลมีคำขอให้หน่วยงานของรัฐ ที่ควบคุมดูแลข่าวสารนั้นแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารนั้นให้ถูกต้องตรงตามที่เป็นจริง แล้วหน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการตามคำขอ ผู้ผู้นั้นย่อมมีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารได้^{๒๗} และในกรณีที่หน่วยงานของรัฐปฏิเสธว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามที่คำขอ ถ้าผู้มี คำขอไม่เชื่อว่าเป็นความจริง ก็มีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการดำเนินการ ตรวจสอบความมีอยู่ของข้อมูลข่าวสารนั้นได้^{๒๘}

๒.๒.๓ สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๒.๓.๑ สิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร

ในกรณีที่ผู้ใดเห็นว่า หน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ ราชการที่เปิดเผยได้ ซึ่งได้แก่ ไม่นำข้อมูลข่าวสารลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามที่กฎหมายกำหนด ไม่จัด ข้อมูลไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดู ไม่จัดหาข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ขอเป็นการเฉพาะราย ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ลำช้า ไม่อำนวยความสะดวกโดยไม่เหตุผลอันสมควรและฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงการอ้าง ว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารตามที่คำขอทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลและไม่ใช่ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ผู้ผู้นั้นมีสิทธิร้องเรียนต่อ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการได้ ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการ ร้องเรียนไว้ แต่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่ ได้รับคำร้องเรียน และในกรณีที่มีเหตุจำเป็น ต้องแสดงเหตุผลเพื่อขยายระยะเวลาการพิจารณาออกไปอีก ได้ไม่เกิน ๓๐ วัน^{๒๙}

(๕) ต่อหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่งเพื่อการ ตรวจสอบคุณค่าในการเก็บรักษา

(๖) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อการป้องกันการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การสืบสวน การสอบสวน หรือการฟ้องคดี ไม่ว่าจะคดีประเภทใดก็ตาม

(๗) เป็นการให้ซึ่งจำเป็น เพื่อการป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพของบุคคล

(๘) ต่อศาล และเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะขอ ข้อเท็จจริงดังกล่าว

(๙) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

^{๒๖} มาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๗} มาตรา ๒๕ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๘} มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

^{๒๙} มาตรา ๑๓ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๒.๓.๒ สิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร หรือ ไม่รับฟังคำคัดค้านของผู้มีประโยชน์ได้เสีย ผู้ได้รับคำสั่งดังกล่าวมีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว^{๑๐} อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ยื่นอุทธรณ์เกินกำหนดระยะเวลาข้างต้น คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเคยมี คำวินิจฉัยที่ สค ๔๙/๒๕๕๗ ว่า ระยะเวลาที่กำหนดตามมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ ราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเพียงการกำหนดเพื่อให้เกิดความชัดเจนในขั้นตอนการปฏิบัติงานเท่านั้น มิใช่ เพื่อที่จะจำกัดสิทธิผู้ร้องขอข้อมูลข่าวสารมิให้กลับไปร้องขอข้อมูลเดิมอีก คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารจึงมีดุลพินิจที่จะพิจารณารับเรื่องอุทธรณ์เกินกำหนดระยะเวลาไว้ได้

ในกรณีที่บุคคลใดเห็นว่า หน่วยงานของรัฐเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลของตนไว้ไม่ถูกต้อง จึงขอให้หน่วยงานของรัฐแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือลบข้อมูลข่าวสารนั้น แต่หน่วยงานของรัฐ ไม่ดำเนินการให้ตามคำขอ ให้ยื่นอุทธรณ์ได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว^{๑๑}

ทั้งสองกรณีข้างต้น คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต้องพิจารณาให้ แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่ได้รับคำร้องเรียน และในกรณีที่มีเหตุจำเป็น ต้องแสดงเหตุผลเพื่อขยาย ระยะเวลาการพิจารณาออกไปอีกได้ไม่เกิน ๓๐ วัน^{๑๒}

นอกจากนี้ เนื่องจากคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านและ คำสั่งไม่แก้ไขข้อมูลข่าวสารให้ตามคำขอถือเป็นคำสั่งทางปกครองตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติ ราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ ดังนั้น หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องแจ้งสิทธิอุทธรณ์และ ระยะเวลาสำหรับการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งให้ผู้รับคำสั่งทราบด้วย ถ้าไม่ได้แจ้ง ระยะเวลาอุทธรณ์จะขยาย เป็นหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งทางปกครองตามมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๕๓๐/๒๕๕๙)

๓. การคุ้มครองสิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนโดยศาลปกครอง

ในส่วนนี้ จะได้นำเสนอลักษณะข้อพิพาทและคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิ ฟ้องคดีของบุคคลเพื่อโต้แย้งการกระทำทางปกครองของหน่วยงานทางปกครองภายใต้บังคับของ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ ลักษณะของข้อพิพาททางปกครองเกี่ยวกับสิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ

ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพิพาทตามมาตรา ๙^{๑๓} แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ คดีพิพาททางปกครองที่เกี่ยวข้องกับสิทธิรับรู้และเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารของราชการอาจเป็นคดีพิพาทที่มีลักษณะหนึ่งลักษณะใด ดังต่อไปนี้

^{๑๐} มาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐

^{๑๑} มาตรา ๒๕ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐

^{๑๒} มาตรา ๑๓ วรรคสอง และ มาตรา ๓๗ วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐

^{๑๓} มาตรา ๙ ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะ เป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตาม กฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้นหรือ

(๑) คดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑)

คดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑) เป็นกรณีที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยการออกกฎ คำสั่งหรือกระทำอื่นใด อันเป็นอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

คดีส่วนใหญ่ที่ฟ้องต่อศาลปกครองตามลักษณะข้อพิพาทนี้มักจะเป็นการฟ้องเพื่อขอให้ ศาลปกครองเพิกถอนคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตัวอย่างเช่น ผู้ฟ้องคดีฟ้องขอให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสาร สาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย) ที่ยกอุทธรณ์การขอเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารของราชการของผู้ฟ้องคดี (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๓๗๖/๒๕๕๖) ผู้ฟ้องคดีได้มี หนังสือถึงผู้ถูกฟ้องคดี (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ขอตรวจดูและขอสำเนาที่มีคำรับรองสำเนาถูกต้องของ ข้อมูลข่าวสารในความครอบครองของผู้ถูกฟ้องคดีจำนวน ๔ กรณีด้วยกัน ต่อมาผู้ถูกฟ้องคดีได้มีหนังสือแจ้ง ผู้ฟ้องคดีว่า ให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้เฉพาะกรณีที่ ๓ และ ที่ ๔ เท่านั้น ส่วนกรณีที่ ๑ เปิดเผยได้บางส่วน และกรณีที่ ๒ เนื่องจากยังขาดข้อมูลข่าวสารในบางรายการ จึงยังไม่สามารถพิจารณาข้อมูลข่าวสารดังกล่าวได้ ศาลปกครองสูงสุด วินิจฉัยว่า หนังสือของผู้ถูกฟ้องคดีดังกล่าวมีผลเสมือนว่า ผู้ถูกฟ้องคดีไม่เปิดเผยข้อมูล ข่าวสารกรณีที่ ๑ และกรณีที่ ๒ ตามที่ผู้ฟ้องคดีมีคำร้องขอ กรณีจึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงาน ทางปกครองกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๕๕๖/๒๕๕๖) และ การที่ผู้ฟ้องคดีมีหนังสือถึงผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ) อีกครั้ง เพื่อขอให้สั่งให้ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ (เลขาธิการสำนักงานศาลปกครอง) เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามคำขอของผู้ฟ้องคดี ทั้งๆ ที่คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเคยมีมติให้ยกอุทธรณ์คำขอนี้ของผู้ฟ้องคดีไป ก่อนหน้าแล้ว ไม่ได้ทำให้ข้อพิพาทนี้มีลักษณะเป็นการฟ้องขอให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (คณะกรรมการข้อมูล ข่าวสารของราชการ) ปฏิบัติตามหน้าที่ตามมาตรา ๒๘ (๑) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐^{๓๔} หากแต่เป็นการฟ้องขอให้เพิกถอนคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย

โดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างชั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระ ให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

(๒) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๓) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๔) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(๕) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคล ต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการหนึ่งอย่างใด

(๖) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง

^{๓๔} พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง (๑) คณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร ของราชการมีอำนาจหน้าที่สอดส่องดูแล และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

ข้อมูลข่าวสารที่มีมติให้ยกอุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดี อันเป็นคดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๒๖๙/๒๕๕๑)

นอกจากนี้ ในกรณีที่หน่วยงานทางปกครองมีดุลพินิจที่จะมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการที่บุคคลร้องขอ หน่วยงานทางปกครองจะอ้างเหตุที่นอกเหนือไปจากที่มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง (๑)-(๗)^{๓๕} กำหนดไว้ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ฟ้องคดีถูกร้องเรียนกล่าวหาว่า มีพฤติการณ์ใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ เรียกรับผลประโยชน์จากผู้ถูกสอบสวนทางวินัยและมีพฤติกรรมอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นข้าราชการ คณะกรรมการสืบสวนหาข้อเท็จจริงสืบสวนแล้ว ปรากฏว่าไม่มีพยานหลักฐานใดยืนยันได้ว่า มีการเรียกรับผลประโยชน์ แต่เห็นว่าพฤติการณ์ของผู้ฟ้องคดีการกระทำผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงฐานไม่อุทธรณ์เวลาของตนให้แก่ราชการ เห็นสมควรลงโทษภาคทัณฑ์ แต่เนื่องจากเป็นความผิดวินัยเล็กน้อย จึงเห็นควร ลงโทษภาคทัณฑ์ไว้ โดยให้ว่ากล่าวตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อผู้ฟ้องคดีได้รับหนังสือว่ากล่าวตักเตือนจากผู้บังคับบัญชา จึงได้ร้องทุกข์ตามระเบียบของทางราชการต่อ ก.พ. ต่อมา ก.พ. ได้ยกคำร้องทุกข์ ผู้ฟ้องคดีจึงทำหนังสือถึงผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข) ขอตรวจดูและคัดเอกสารในสำนวนการสอบสวนซึ่งประกอบด้วยคำให้การพยานจำนวน ๑๔ คน หนังสือร้องเรียนลงชื่อนาย ท. กับพวก บัตรสนเทห์ หนังสือร้องเรียนลงชื่อเจ้าหน้าที่ ๓๑ คน และพยานเอกสารอื่นในสำนวนทั้งหมด ต่อมาผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ ได้มีหนังสือถึงผู้ฟ้องคดี อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีคัดเอกสารเพียงจำนวน ๒ รายการ ส่วนข้อมูลข่าวสารอื่น ปฏิเสธที่จะเปิดเผย โดยให้เหตุผลว่าการเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและความปลอดภัยของพยานและผู้ร้องเรียนตามมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง (๔) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ผู้ฟ้องคดีอุทธรณ์ ต่อมาผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ (คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย คณะที่ ๒) วินิจฉัยว่า การปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ ชอบแล้ว ยกอุทธรณ์ โดยให้เหตุผลว่า หากผู้ฟ้องคดีได้ข้อมูลข่าวสารแล้ว อาจนำไปใช้กระทำการอื่นอันละเมิดต่อกฎหมายต่อผู้ร้องเรียนและพยานได้ โดยไม่มีหลักประกันว่า ผู้ฟ้องคดีจะจำกัดการใช้เพียงเพื่อการฟ้องคดีตามข้ออ้างของผู้ฟ้องคดี อีกทั้ง การให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียน ชื่อผู้ร้องเรียนและพยานแก่ผู้ฟ้องคดี เพื่อใช้ในการฟ้องผู้ร้องเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าต่อไปในภายหน้า เมื่อเกิดกรณีพบเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐประพฤติมิชอบ คงไม่มีใครกล้าร้องเรียนและให้การเป็นพยานเพราะกลัวว่าจะถูกเปิดเผยชื่อ อันจะทำให้ตนถูกฟ้องทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา หรืออาจทำให้ได้รับอันตรายประการอื่น

คดีนี้ ศาลปกครองสูงสุด วินิจฉัยวางบรรทัดฐานไว้ว่า การที่ผู้ฟ้องคดีจะนำข้อมูลข่าวสารที่ขอให้เปิดเผยไปใช้ในการฟ้องคดีตามที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างหรือไม่นั้น ก็มีใช้เหตุที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ จะต้องนำมาคำนึงถึงในการพิจารณาว่า จะอนุญาตให้เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยได้ เพราะการที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะใช้ดุลพินิจมีคำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้นั้น จะต้องคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน และจะต้องได้ความว่าข้อมูลข่าวสารมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตาม (๑) ถึง (๗) เท่านั้น และการพิจารณาตัดสินให้มิให้ผู้ฟ้องคดีได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนเลย ก็อาจก่อให้เกิดการกลั่นแกล้งกล่าวหาระหว่างข้าราชการได้ง่ายยิ่งขึ้น

^{๓๕} โปรดดูเชิงอรรถที่ ๒๐

และจะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ฟ้องคดีได้เช่นเดียวกัน และการที่ผู้ฟ้องคดีขอข้อมูลข่าวสารเพื่อดำเนินคดีกับบุคคลที่ผู้ฟ้องคดีเห็นว่าได้นำเรื่องอันเป็นเท็จมากล่าวหา ร้องเรียนผู้ฟ้องคดีว่า ทุจริตต่อหน้าที่ราชการนั้น ถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายของผู้ฟ้องคดีที่จะคุ้มครองพิทักษ์เกียรติยศชื่อเสียงของตน และไม่อาจถือได้ว่าเป็นการไม่ชอบธรรมต่อผู้ร้องเรียน ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ มีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารในส่วน of ส่วนของการสอบสวน โดยอ้างว่าการเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายและความปลอดภัยของพยานและผู้ร้องเรียนนั้น จึงเป็นการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และการที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ ได้วินิจฉัยให้ยกอุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดีก็เป็นการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๒๒/๒๕๕๕)

ในอีกคดีหนึ่ง ศาลปกครองสูงสุด วินิจฉัยว่า หนังสือร้องเรียนของนายแพทย์ ส. ที่มีถึงผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ (อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล) ว่า ผู้ฟ้องคดีใช้ตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยโดยไม่ชอบเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการที่อยู่ในความครอบครองของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ การที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ ปฏิเสธการเปิดเผยหนังสือร้องเรียนตามที่ผู้ฟ้องคดีร้องขอ เมื่อไม่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ จึงมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้แก่ผู้ฟ้องคดีเมื่อผู้ฟ้องคดีร้องขอ ส่วนคำวินิจฉัยของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย) ที่ยกอุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดีเป็นคำวินิจฉัยที่มีได้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้ฟ้องคดีที่ขอจะได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิในฐานะผู้ร้องขอให้หน่วยงานที่ครอบครองหรือควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารที่ผู้ร้องขอประสงค์ให้หน่วยงานของรัฐนั้นเปิดเผยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางต่อผู้คดีของผู้ฟ้องคดี และแม้จะเป็นเรื่องข้อพิพาทส่วนตัวมิใช่ประโยชน์สาธารณะ แต่ก็เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองและให้ความคุ้มครองแก่ผู้ฟ้องคดี คำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ และคำวินิจฉัยยกอุทธรณ์ของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๑๘๐/๒๕๕๓)

(๒) คดีตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๒)

คดีตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๒) เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร ซึ่งอาจเป็นกรณีที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ดำเนินการออกกฎกระทรวงหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนด ไม่จัดพิมพ์ข้อมูลข่าวสารที่ต้องพิมพ์ลงในราชกิจจานุเบกษา หรือไม่จัดข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนตรวจดูตามกฎหมายหรือไม่จัดหาข้อมูลข่าวสารให้เมื่อมีการยื่นคำขอเฉพาะราย ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่อื่นล่าช้าหรือละเลยที่จะปฏิบัติหน้าที่อื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้

ตัวอย่างเช่น ผู้ฟ้องคดีขอคัดสำนวนการสืบสวนสอบสวน เรื่อง คัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง อำเภอปลวกแดง แต่เลขาธิการคณะกรรมการเลือกตั้งไม่ดำเนินการตามที่ผู้ฟ้องคดีมีคำขอ ผู้ฟ้องคดีจึงร้องเรียนต่อผู้ถูกฟ้องคดี (คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ) ขอให้ผู้ถูกฟ้องคดีมีคำสั่งให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ผู้ฟ้องคดีร้องขอ จนกระทั่งล่วงเลยระยะเวลาการพิจารณาเรื่องร้องเรียนตามที่มาตรา ๑๓ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่ผู้ถูกฟ้องคดียังไม่ได้แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ฟ้องคดีทราบแต่อย่างใด กรณีจึงเป็นคดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๒) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี

ปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๐๑๙/๒๕๕๖) ผู้ฟ้องคดีประสงค์จะอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัย แต่ไม่มีเอกสารหลักฐานประกอบการอุทธรณ์ จึงมีหนังสือขอเอกสารรายงานการสอบสวนทางวินัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนทั้งหมดและให้ผู้ถูกฟ้องคดี (อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช) ชี้แจงข้อเท็จจริงตามประเด็นที่ผู้ฟ้องคดีสอบถามเป็นข้อๆ แต่ผู้ถูกฟ้องคดีมิได้ชี้แจงตามประเด็นที่ผู้ฟ้องคดีสอบถามแต่อย่างใด (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๖๔/๒๕๕๗)

ในกรณีที่คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้มีคำวินิจฉัยให้หน่วยงานทางปกครองเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร แต่หน่วยงานทางปกครองไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติแต่ไม่ถูกต้องครบถ้วนข้อพิพาทลักษณะนี้ก็เป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติด้วยเช่นกัน เนื่องจากคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเป็นที่สุดตามมาตรา ๓๗ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ผู้ถูกฟ้องคดีจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยดังกล่าวทั้งนี้ตามหนังสือสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๒๐๖/ว ๔๐ ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒ (คำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดที่ อ. ๒๐๔/๒๕๕๕) โดยจะตัดทอนบางหน้าหรือบางข้อความไม่ได้ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. ๘๙/๒๕๕๖) และการที่หน่วยงานทางปกครองได้ส่งเอกสารให้แก่ผู้ฟ้องคดีอันเป็นชุดเดียวกับที่ส่งให้คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารไม่เป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. ๒๐๔/๒๕๕๕) แต่การที่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองยังยืนยันความเห็นเดิมของตนและปฏิเสธไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารมีคำวินิจฉัยให้เปิดเผยถือเป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๔๒๗/๒๕๕๑) ด้วยเหตุนี้ เมื่อเหตุแห่งการฟ้องคดี สืบเนื่องมาจากการที่ผู้ถูกฟ้องคดี (คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย) มีคำวินิจฉัยให้ผู้ฟ้องคดี (การรถไฟแห่งประเทศไทย) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ผลของคำวินิจฉัยจึงเป็นที่สุดและผูกพันผู้ฟ้องคดีที่จะต้องปฏิบัติตาม ประกอบกับกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์สำคัญในการกำหนดให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบ สามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ง่าย เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นและปกป้องรักษาประโยชน์ของตน ควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้น หากให้ผู้ฟ้องคดีซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและเป็นผู้ออกคำสั่งปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อเพิกถอนคำวินิจฉัยของผู้ถูกฟ้องคดีได้ ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการควบคุมตรวจสอบภายในฝ่ายบริหารและทำให้การบังคับใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ขาดประสิทธิภาพและไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๖๘๖/๒๕๕๘) หน่วยงานทางปกครองจึงไม่ใช่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีเพื่อเพิกถอนคำวินิจฉัยให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการได้

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล หากหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด แม้จะมีลักษณะเป็นการออกคำสั่งปฏิเสธที่จะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการก็ตาม ก็ต้องถือว่าหน่วยงานทางปกครองได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว หากผู้ฟ้องคดีไม่พอใจก็ต้องดำเนินการโต้แย้งความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งปฏิเสธดังกล่าวแยกเป็นอีกกรณีหนึ่งต่างหาก ตัวอย่างเช่น เมื่อสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ดำเนินการจัดหาข้อมูล

ข่าวสารตามที่ถูกฟ้องคดีมีคำขอ ผู้ฟ้องคดีจึงมีหนังสือร้องเรียนต่อผู้ถูกฟ้องคดี (คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ) จนกระทั่งล่วงเลยระยะเวลาการพิจารณาเรื่องร้องเรียนตามที่มาตรา ๑๓ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ แต่ผู้ถูกฟ้องคดียังไม่ได้แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ฟ้องคดีทราบแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลปกครองชั้นต้นปรากฏข้อเท็จจริงว่า สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีหนังสือแจ้งผู้ฟ้องคดีว่า ไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้แก่ผู้ฟ้องคดีได้ เนื่องจากเป็นข้อมูลข่าวสารตามมาตรา ๑๕ (๔) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงเป็นกรณีที่ผู้ถูกฟ้องคดีได้พิจารณาเรื่องร้องเรียนของผู้ฟ้องคดี อันถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ถูกฟ้องคดีต้องปฏิบัติตามคำขอของผู้ฟ้องคดีแล้ว เหตุแห่งการฟ้องคดีจึงหมดสิ้นไป ที่ศาลปกครองชั้นต้นมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความนั้นชอบแล้ว (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๐๑๙/๒๕๕๖) ในกรณีนี้ ศาลปกครองสูงสุดอาจวินิจฉัยด้วยข้อความที่ว่า ความเดือดร้อนหรือเสียหายตามที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างมาในคำฟ้องได้หมดสิ้นไปแล้ว และไม่มีกรณีที่ศาลต้องกำหนดคำสั่งบังคับตามมาตรา ๗๒ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งห้า ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดตามคำขอของผู้ฟ้องคดีอีก จึงไม่มีเหตุที่ผู้ฟ้องคดีจะนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครอง จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๓๗๕/๒๕๕๕)

ในกรณีที่ศาลปกครองสูงสุดวินิจฉัยว่า หน่วยงานทางปกครองละเลยต่อหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ กำหนด มีตัวอย่างเช่น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสอง (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่ ๑, เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่ ๒) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ไม่ดำเนินการตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่วินิจฉัยให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเปิดเผยสำนวนการสอบสวนของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ ถือได้ว่า เป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติแล้ว (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. ๔๒๗/๒๕๕๑) และการที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ (คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ออกคำสั่งให้ผู้ฟ้องคดีพ้นจากตำแหน่งกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชลบุรีของเป็นการใช้อำนาจในการบริหารงานบุคคลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๕๑ มิใช่การใช้อำนาจเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสอง (คณะกรรมการการเลือกตั้งที่ ๑, สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ ๒) จึงอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าว การที่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ที่วินิจฉัยให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นคำร้องขอจึงเป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๒๓๐/๒๕๕๑)

(๓) คดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๓)

คดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๓) เป็นกรณีเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่เช่นว่าล่าช้าเกินสมควร ตัวอย่างเช่น ผู้ถูกฟ้องคดีเก็บข้อมูลประวัติการถูกจับกุมและ

ดำเนินคดีอาญาของผู้ฟ้องคดีไว้ในทะเบียนประวัติอาชญากรตามระเบียบของผู้ถูกฟ้องคดี โดยไม่ถูกต้องตาม วัตถุประสงค์ของกฎหมายเป็นเหตุให้ผู้ฟ้องคดีได้รับความเสียหายไม่สามารถบรรจุเข้ารับราชการทหารได้ รวมทั้งเสียสิทธิประโยชน์ที่พึงจะได้รับ จึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดของหน่วยงานทางปกครอง อันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๓) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและ วิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๔๙๖/๒๕๔๙) และการที่ผู้ฟ้องคดีมีหนังสือ ขอลข้อมูลข่าวสารของราชการจากหน่วยงานของรัฐ แต่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามคำขอ ผู้ฟ้องคดีจึง นำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองให้มีคำสั่งให้มีการจัดส่งเอกสารและให้ชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการนั้น (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๓๐๗/๒๕๔๙)

กรณีที่ศาลปกครองสูงสุด วินิจฉัยว่า หน่วยงานทางปกครองกระทำละเมิดนั้นมีตัวอย่าง ที่น่าสนใจ เช่น ชื่อผู้ร้องเรียนกล่าวโทษข้าราชการและการสอบสวนเรื่องร้องเรียนกล่าวโทษข้าราชการกระทำ ผิดวินัยเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องรักษาและคุ้มครองข้อมูลข่าวสาร มิให้รั่วไหลตามนัยมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับข้อ ๗ ของ ระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๔ และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๑ การที่เจ้าหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดี (กรมการปกครอง) จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ข้อเท็จจริงโดยเปิดเผยชื่อผู้ฟ้องคดี ซึ่งเป็นผู้ร้องเรียนกล่าวโทษ นาย ศ. และนาย ป. ข้าราชการในสังกัดของ ผู้ถูกฟ้องคดี จึงเป็นการจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบดังกล่าวข้างต้นอันเป็นการละเลยต่อหน้าที่ ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ และแม้จะเป็นจริงว่า การที่เจ้าหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีเปิดเผยชื่อผู้ฟ้องคดี ในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงจะมีได้เป็นเหตุให้นาย ศ. แจ้งความร้องทุกข์ดำเนินคดีอาญา กับผู้ฟ้องคดี แต่การที่นาย ศ. ได้นำเอกสารซึ่งถ่ายสำเนาจากสำเนาหนังสือร้องเรียนที่ผู้ฟ้องคดียื่นต่อ อธิบดีกรมการปกครอง จำนวน ๕ แผ่น และมีการลงรับหนังสือของกองการเจ้าหน้าที่ (กรมการปกครอง) ไว้แล้ว ไปแจ้งความดำเนินคดีอาญากับผู้ฟ้องคดีในข้อหาหมิ่นประมาทต่อพนักงานสอบสวน และพนักงาน อัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ฟ้องคดีเป็นกรณีให้เห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีปล่อยปละละเลยมิได้ ควบคุมดูแลข้อมูลร้องเรียน ซึ่งเป็นเอกสารที่มีการลงเลขรับหนังสือและเป็นเอกสารลับที่อยู่ใน ความครอบครองของผู้ถูกฟ้องคดี จนเป็นเหตุให้มีการลักลอบถ่ายสำเนาเอกสารหนังสือร้องเรียนส่งให้แก่ นาย ศ. ผู้ถูกร้องเรียน และนำมาใช้เป็นหลักฐานในการร้องทุกข์ ทั้งนาย ศ. ก็ได้ให้การต่อคณะกรรมการ สอบสวนของผู้ถูกฟ้องคดีว่า หากไม่ได้รับสำเนาหนังสือร้องเรียนทั้ง ๕ แผ่นทางไปรษณีย์ ก็จะไม่แจ้ง ความดำเนินคดีกับผู้ฟ้องคดี ความเสียหายจากการถูกแจ้งความร้องทุกข์จึงเป็นผลโดยตรงจากความบกพร่อง ของเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลเอกสาร จึงถือได้ว่าเจ้าหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีละเลยต่อหน้าที่ตามที่ กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ เป็นเหตุให้ผู้ฟ้องคดีได้รับความเสียหายอันเป็นการกระทำละเมิด ผู้ถูกฟ้องคดี ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ จึงต้องรับผิดชอบผู้ฟ้องคดีในฐานะผู้เสียหายในผลแห่งการละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้ กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๕ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๘๖๕/๒๕๕๕)

๓.๒.๒ เจื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาการฟ้องคดี

การฟ้องเพิกถอนคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ไม่รับฟังคำคัดค้าน หรือคำสั่งไม่ลบหรือแก้ไข ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล รวมถึงการฟ้องเพิกถอนคำสั่งต่างๆ ของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ต้องดำเนินการฟ้องภายใน ๙๐ วันนับแต่ได้รับแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ของคณะกรรมการวินิจฉัย การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร หรือผลการพิจารณาเรื่องร้องเรียนของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ แล้วแต่กรณี ซึ่งถือเป็นวันที่ผู้ฟ้องคดีได้รู้หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี ตัวอย่างเช่น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ (อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ) ไม่ได้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ผู้ฟ้องคดีหรือ จัดส่งเอกสารให้ไม่ครบถ้วนตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย ผู้ฟ้องคดีขอที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองได้ ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งหนังสือของผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒ ครั้งสุดท้ายที่ให้ผู้ฟ้องคดีตรวจสอบข้อมูลและ คัดสำเนาดังกล่าว (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๓๑/๒๕๕๗) แต่การที่ผู้ฟ้องคดีติดตามทวงถามเรื่องมาให้ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ครบถ้วนตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร ไม่เป็นเหตุให้ระยะเวลาการฟ้องคดีขยายออกไปได้ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๒๔/๒๕๕๐) แต่ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ เนื่องจากคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและคำสั่งพิจารณาผล การร้องเรียนของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นคำสั่งที่อาจฟ้องต่อศาลปกครองได้ เมื่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการไม่ได้รับวิธีการยื่นคำฟ้องและระยะเวลาสำหรับยื่นฟ้องคดีไว้ใน คำสั่งดังกล่าว ระยะเวลาสำหรับยื่นคำฟ้องจึงขยายเป็นหนึ่งปีนับแต่วันที่รับคำสั่งนั้น (คำสั่งศาลปกครอง สูงสุดที่ ๕๕๔/๒๕๕๖)

ส่วนการฟ้องคดีว่า หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่ตาม ที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรนั้น ในกรณีที่ฟ้องว่า คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการละเลยไม่พิจารณาเรื่องร้องเรียนหรือพิจารณาเรื่อง ร้องเรียนล่าช้าตามมาตรา ๑๓ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการข้อมูล ข่าวสารพิจารณาเรื่องร้องเรียนให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน และ กรณีมีเหตุจำเป็นขยายได้อีก ๓๐ วัน ผู้ฟ้องคดีจึงต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่พ้นกำหนด ๖๐ วันนับแต่วันที่คณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของราชการได้รับเรื่องร้องเรียน ในกรณีที่ฟ้องว่า คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูล ข่าวสารละเลยไม่พิจารณาอุทธรณ์หรือพิจารณาอุทธรณ์ล่าช้า ผู้อุทธรณ์ต้องยื่นคำอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งมีหน้าที่ต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สาขา ที่เกี่ยวข้องพิจารณาภายใน ๗ วัน คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต้องพิจารณาคำอุทธรณ์ให้ แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน และกรณีมีเหตุจำเป็นขยายได้อีก ๓๐ วัน ผู้ฟ้องคดีจึงต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่พ้นกำหนด ๖๗ วันนับแต่วันที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการได้รับคำอุทธรณ์

แต่ถ้าเป็นกรณีที่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดหน้าที่ให้แก หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติโดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้หรือให้ดำเนินการภายในเวลา อันสมควร^{๓๗} หรือโดยไม่ชักช้า^{๓๘} ผู้ฟ้องคดีต้องฟ้องคดีต่อศาลภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่พ้นกำหนด ๙๐ วัน

^{๓๗} พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง นอกจากข้อมูลข่าวสารของ ราชการที่ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว หรือที่จัดไว้ให้ ประชาชนเข้าตรวจดูได้แล้ว หรือที่มีการจัดให้ประชาชนได้ค้นคว้า ตามมาตรา ๒๖ แล้ว ถ้าบุคคลใดขอข้อมูล ข่าวสารอื่นใดของราชการและคำขอของผู้นั้นระบุข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ

นับแต่วันที่ผู้ฟ้องคดีมีหนังสือร้องขอต่อหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว และไม่ได้รับหนังสือชี้แจงจากหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือได้รับแต่เป็นคำชี้แจงที่ผู้ฟ้องคดี เห็นว่าไม่มีเหตุผล

ส่วนการฟ้องคดีพิพาทเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดนั้น ผู้ฟ้องคดีต้องยื่นฟ้องภายใน ๑ ปี นับแต่รู้เหตุหรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี แต่ไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันที่มิเหตุแห่งการฟ้องคดี ทั้งนี้ตาม มาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๐

๔. สรุป

สิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมและตรวจสอบการใช้อำนาจต่างๆ ของหน่วยงานของรัฐตามวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีประชาชนเป็นเจ้าของอธิปไตย แต่สิทธิรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการจะเกิดผลในทางปฏิบัติ อย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อสิทธิดังกล่าวได้รับความคุ้มครองทางศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว ศาลปกครอง ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำของหน่วยงานทางปกครองจึงมีบทบาทอย่างยิ่งใน การคุ้มครองสิทธิดังกล่าวและเสริมสร้างหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การฟ้องคดีปกครองที่เกี่ยวกับสิทธิ รับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการอาจเป็นการฟ้องเพื่อขอให้ศาลปกครองตรวจสอบความชอบด้วย กฎหมายของการกระทำทางปกครองที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือเป็นการฟ้องเพื่อให้หน่วยงานทางปกครองหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนด หรือเป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดจาก การใช้อำนาจตามพระราชบัญญัตินั้นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในลักษณะที่อาจเข้าใจได้ตามควร ให้หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบจัดหาข้อมูลข่าวสารนั้นให้แก่ผู้ขอภายในเวลาอันสมควร เว้นแต่ผู้ยื่นขอจำนวนมากหรือบ่อยครั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

^{๓๘} พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง ในกรณีที่มีผู้ยื่นคำขอข้อมูล ข่าวสารของราชการตามมาตรา ๑๑ แม้ว่าข้อมูลข่าวสารที่ขอจะอยู่ในความควบคุมดูแลของหน่วยงานส่วนกลาง หรือส่วน สาขาของหน่วยงานแห่งนั้นหรือจะอยู่ในความควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นก็ตาม ให้หน่วยงานของรัฐที่รับคำขอให้ คำแนะนำ เพื่อไปยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้นโดยไม่ชักช้า

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๗ วรรคสาม ในกรณีที่มีการคัดค้าน เจ้าหน้าที่ ของรัฐผู้รับผิดชอบต้องพิจารณาคำคัดค้านและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้คัดค้านทราบโดยไม่ชักช้า ในกรณีที่มีคำสั่งไม่รับฟัง คำคัดค้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นมีได้จนกว่าจะล่วงพ้นกำหนดเวลาอุทธรณ์ตามมาตรา ๑๘ หรือจนกว่า คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้มีคำวินิจฉัยให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ แล้วแต่กรณี

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๕ วรรคสาม ถ้าบุคคลใดเห็นว่าข้อมูลข่าวสาร ส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตนส่วนใดไม่ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง ให้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นหนังสือให้หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูล ข่าวสารแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารส่วนนั้นได้ ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะต้องพิจารณาคำขอดังกล่าว และแจ้งให้ บุคคลนั้นทราบโดยไม่ชักช้า